

SZEMLE

Sz. V. Kologrivova:

VEGYITYE UROK PO-RUSSZKI

(Izd-vo „Russzkij jazik”, Moszkva, 1977)

A Szovjetunió határain túl orosz nyelvet tanító tanárok számára az utóbbi időben igen sok hasznos kiadvánnyal vétette észre magát a „Russzkij jazik” könyvkiadó.

Jóllehet jelentős késéssel jutott el hozzánk Szvetlana Valentyinova Kologrivova *Vezesse az órát oroszul* c. könyve, feltétlenül érdemes arra, hogy felhívjuk rá a hazai orosz-tanárok figyelmét, hiszen a szerző a könyvet a „külföldi iskolák” orosz-tanárainak szánja. A munka azért is figyelemre méltó, mert az első olyan szovjet kiadvány az utóbbi időben, amelyik igyekszik összefoglalni az óra egyes részeihez tartozó azon szavakat és kifejezéseket, amelyek az orosz nyelvű óravezetés során nálunk is felhasználásra kerülnek, illetve kerülhetnek.

A szerző a szovjet iskola sajátosságait tartja szem előtt, s igen hasznosak országismereti szempontból azok a kommentárok, amelyek a könyvben jó néhány helyen olvashatók.

Kologrivova könyve két részből áll. Az első részben (6–31. lap) – az óra egyes részeinek megfelelően – tematikus rendben kerülnek ismertetésre azok a mondatmodellek, amelyek az óravezetésben előkerülhetnek. A témakörök a következők: üdvözlés; megszólítás; ismerkedés; a keletkezés; hiányzás; a házi feladat ellenőrzése; az órán (olvasás, fordítás, írás, diafilmek nézése, szöveghallgatás stb.); az óra vége.

A könyv második része (31–44. lap) az első részben található kifejezések nyelvi aktivizálását mutatja be metodikai síkon, ügyes „adagolásban”. Külön kiemelésre kerülnek azok a nyelvi modellek, amelyek aktivizálását, illetve hiánytalan elsajátíttatását a szerző elengedhetetlennek tartja. A válogatásban alig fedezhető fel szubjektívizmus, a megjelölt nyelvtani anyag az „aktív grammatika” szerves része, ami nélkül igazi orosz óravezetés elképzelhetetlen...

A könyv külön értéke, hogy a végén – az IK-1–4 keretei között – bemutatásra kerülnek (néha dialógusok formájában) a résztémákhoz tartozó mondatok és kifejezések (44–51. lap).

Érdekesek és értékesek a szovjet iskolai és diákéletet bemutató fényképek (tanévnitítás; iskola-egészségügy; klubok; szakkörök; úttörőtáborok...), valamint a könyv két részéhez készült hangosított anyag (4 hanglemez), ami – igaz – helyenként eltér a könyvben adott szövegtől.

Az egyes résztémák szókincse általában azonos a hazai iskolákban használatos orosz óravezetési szókincssel, helyenként azonban a közzétett szókincskört nem érezzük teljesnek. Az

orosz írásjelek sorából (20. lap) pl.: kimaradt a „kötőjel” (= „gyefisz; csortocskja”), a „kisbetű” (= „sztrocnszaja bukva”), a „nagybetű” (= „propisznszaja bukva”). A „zárójel” (= „szkobki”) és az „idézőjel” (= „kavicski”) csak a feladatok megoldásainál szerepel (29. lap), a „keményjel” (= „tvjordij znak”) egyáltalán nem szerepel a könyvben, pedig néha azt is kell közölni a tanulóval, hogy „ezt a szót keményjellel írják”) („eto szlovo pisetszja cserez tvjordij znak”). Ugyanez a helyzet a „gondolatjel” (= „tyire”) szóval is, ami nélkül a tollbamondás, illetve annak a javítása aligha képzelhető el haladó fokon.

Néhány közismert orosz szó és kifejezés is hiányzik Sz. V. Kologrivova könyvéből, mint pl.: „kréta” (= „mel”); „szivacs” (= „gubka”); „törlőrongy” (= „trapka”); „vonalzó” (= „linyejka”); „szótárfüzet” (= „szlovarik); „dal versszaka” (= „kuplet”) stb. Az idegen nyelvi órák egy részét a Szovjetunióban is nyelvi laboratóriumokban tartják, a vonatkozó szóanyag azonban ebből a könyvből hiányzik.

Kologrivova könyve nyelvi anyagának az egyik pozitívuma, hogy „tisztá forrásból” merít. Ez pl.: abban is megnyilvánul, hogy a hazai – helyenként tarka iskolai gyakorlatnak – normatív konstrukciókat igyekszik adni: felírni a táblára = napisját na doszke; beírni a füzetekbe = zapisját v tyetrágyab; kórusban ismételni = povtorjátj hórom; leülni Natasa mellé = szeszty sz Natasej; mi volt a házi feladat = csto bilo zádano ná dom; töröld le a táblát = sztori sz doszki; új dalt tanulni = zaucsity nóvuju pésznyu; besötétíteni (termet) = zagyórnuty stóri.

A szókincs bővítésére kiténő lehetőségeket kínál a kapcsolódás („szocsetajemoszty; valentnoszty”) bemutatásakor a kapcsolódó komponensek (szinonim szerkezetek megadása: „szgyélaty (dopuszityy) osibku”; „on bólen (nyezdoróv, boléjet)”) stb.

A „diapozitív” (= „gyiapozitív”) szó mellett – Kologrivova anyagával ellentétben – az oroszban az utóbbi időben az angolból bekerült neologizmus – a „szlajdi” (ang. „slides”) is használatos, ami a Szovjetunióban kapható színes diák dobozain is olvasható, bizonyára nem véletlenül...

A könyv intonációs gyakorlatai (44–51. lap) nagyon hasznosak, jóllehet egy-két kifogásolnivalónk is van velük kapcsolatban. A szerző által megjelölt két Brizgunova-cikk helyett (5. lap) – több vonatkozásban – célszerűbb lett volna ajánlani Jelena Andrejevna Brizgunova Zvuki i intonacija russzkoj recsi c. művét, aminek a 3. kiadása pont 1977-ben jelent meg a „Russzkij jazik” kiadónál Moszkvában. Brizgunova könyve 3. kiadása egyébként már nem

öt, hanem h é t intonációs alaptípusról szól (4. és 10. lap). Egyébként aligha helyeselhető, hogy Kologrivova nem mutatja be az IK-5-ös intonációs alaptípust, ugyanis aligha hihető el, hogy az nem fordulhat (!) elő az orosz nyelvű óravezetés során. Azt sem szabad elhallgatni, hogy Brizkunova intonáció-teóriája mellett a szovjet szakirodalomban más (helyenként talán motiváltabb) intonációs leírások is léteznek (vö.: pl. L. V. Bondarko. Zvukovoj sztroj szovremen-novo russzkovo jazika, M., 1977, sztr. 160–173.; M. I. Matuszevics. Szovremennij russzkij jazik. Fonetyika, M., 1976, sztr. 241–278.).

Nem tartjuk helyesnek, hogy a könyvből nincs kitéve a *hangsúly* a szavakon. A külföldiek számára kiadott, hasonló célzatú munkák esetében ennek komoly didaktikai jelentősége lehet.

A könyv végén célszerű lenne szójegyzéket is adni, ebből ugyanis világosan kiderülne, mely lényeges szavak maradtak ki a segédkönyvből, amelyeknek viszont nem szabad kimaradniuk.

Mindezen apró megjegyzések ellenére Kologrivova könyvét jó munkának tekintjük, amely alkalmas az orosz óravezetéssel kapcsolatos kifejezések, modellek beszédbeli aktivizálására, valamint arra, hogy – nyelvi vonatkozásban – mintául szolgáljon mind az orosz tanár, mind a leendő orosz tanár számára. Ugyanakkor ez a könyv sok vonatkozásban szerencsés kiegészítést is jelent a nálunk használatos iskolai kifejezések gyűjteményéhez.

H. Tóth Erika

Gáspár László:

EGYSÉGES VILÁGKÉP, KOMPLEX TANANYAG

A könyv címe nagyon a lényegre fogalmazza meg, s tulajdonképpen az egész könyv mondanivalóját kifejezi. Mindjárt a könyvismertetés elején mondjuk meg, hogy rövid ismertetés helyett csak hosszabb tanulmányban lehetne a könyv értékeit fejtegetni. Erre annál inkább is szükség lenne, mivel 2200 példányban jelent meg – indokolatlanul és érthetetlenül. Akkor, amikor az új általános iskolai tanterv több éves körülmények között és nagyon széles körű munkálkodás után megjelent, és nagyon sok pedagógus fáradozik azon, hogy az új dokumentumot minél eredményesebben valósítsa meg a maga iskolai gyakorlatában, feltétlenül szükséges lett volna, hogy számukra ilyen elméleti és gyakorlati vonatkozású segítséget adjunk. Valóban furcsa az, hogy az új nevelési és oktatási tanterv elméleti alapjait tárgyaló könyvhöz a pedagógusok zöme nem tud hozzájutni.

Mindenki számára világos mind az elmélet, mind pedig a gyakorlat oldaláról, hogy az új dokumentumban megjelölt nevelési és oktatási feladatok, célkitűzések végrehajtása nem lesz

könnyű feladat. E célkitűzéseket csak azok tudják eredményesen megoldani, akik nagyon alaposan ismerik mindazokat a tudományos elméleteket, amelyekre a tantervi célkitűzések épülnek. Ismeretes, hogy az új tanterv egyik legalapvetőbb újdonsága az, hogy a tudományok fejlődésével párhuzamosan határozottabb formában törekszik megoldani a külön álló tantárgyak összekapcsolását, integrálását. Ennek kimunkálása is komoly tudományos, pedagógiai és módszertani erőfeszítést igényelt. Még nehezebb lesz természetesen ennek megtanítása és a gyakorlati iskolai oktatásban való megvalósítása. Nem túlozzuk el tehát, ha azt mondjuk, hogy az új tanterv célkitűzéseit csak elméletileg nagyon alaposan felkészült tanárok tudják végrehajtani. Ilyen funkciót tölt be Gáspár László könyve is (és ezért lenne jó, ha valamennyi pedagógus tanulmányozná és a könyvből leszűrt tanulságokat hasznosítaná).

A könyv címére az előbb már utaltunk. Most ismét meg kell említenünk tömören is találó megfogalmazását. Jelzi ez a cím azt, hogy a szerző a nevelést s ezen belül a világnézetit nevelést nem választja szét az oktatástól, pontosabban a komplex tananyagok oktatásától. A szerző könyvének előszavában így fogalmazza meg célkitűzését: „A szentlőrinci iskolakísérlet nem egyszerűen „az oktatás egyeduralma” ellen, hanem azért is küzd, hogy a tanítás-tanulás folyamatát – mint „szerves összevetőt” – a szocialista nevelési folyamat egészébe illesse be; tehát, hogy az oktatást is nevelési folyamatként szervezze meg. Ehhez olyan lépések sorozatára van szükség, amelyek egyenként is, együttvéve is az összefüggő világkép kialakítását és az általános megismerési képességek maximális fejlesztését szolgálják. Ezért mondhatjuk, hogy a helyesen értelmezett „integrált”, komplex tantárgy lehetőség arra, hogy az oktatást a nevelési folyamatba integráljuk.”

Érdemes ezt a páromdatot nagyon alaposan átgondolni és sajátunkká tenni. Láthatjuk, hogy többről van szó, mint arról, hogy a tantárgyak szolgálják a világnézetit nevelést. A világnézetit nevelés ilyen megközelítését és eredményes megoldását az is nehezítette, hogy az oktatás hagyományos szervezeti keretei, tantárgyi anyagrendezése nem adott megfelelő lehetőséget arra, hogy a dialektikus-materialista világnézetet a maga teljességében kialakítani és formálni lehessen. Bár a világnézetit nevelés hatékonyságát több tényező is szolgálja, kétségtelen az, hogy alapvető szerepet játszik a tantárgyakban összegezett tudományos alapoknak az oktatása. Kétségtelen az, hogy az egységes világképet a tantárgyak nagyon átgondolt rendszerével lehet kialakítani és továbbfejleszteni. Gáspár László helyesen látja meg és hangsúlyozza, hogy csak ezen az úton érhetjük el azt, hogy a nevelés és oktatás folyamata egységes folyamattá integrálódik.

A könyvnek ez az alap gondolata követhető